

طراحی فضای شهری به منظور ایجاد امنیت بیشتر برای کودکان در ایران با استفاده از تجربیات جهانی در این رابطه

دکتر مامک نصیری نسب رفسنجانی*

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۰/۱۲/۰۶ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۱/۰۱/۲۱

چکیده

دوران کودکی مرحله‌ی گذرای زندگی است، اما همین دوران بزرگ‌ترین سرمایه در شکل‌گیری شخصیت هر فرد می‌باشد. اگر کودک در مراحل تکمیلی آموزش پا به شهر نگذارد از لحاظ شخصیتی با مشکل روبرو خواهد شد. با گسترش شهرها، روز به روز به مناطق ممنوعه اضافه می‌شود که در این میان، کودکان به دلیل شرایط سنی خود آسیب‌پذیرند، پس برای حمایت از آنها باید فضایی امن در شهر فراهم گردد تا کودک از رفتن به محله، کوچه و خیابان ترسی نداشته باشد. این مقاله سعی دارد تا نقش طراحی شهری را در کاهش و پیشگیری از جرائم و فراهم ساختن محیطی امن برای کودکان بررسی کند. از این‌رو، ابتدا به بررسی تجربیات طراحی فضای امن شهری برای کودکان در جهان و نکات مثبت این فضاها، پرداخته خواهد شد و سپس به نتیجه‌گیری نهایی، در قالب تدوین دستورالعمل‌های طراحی فضاهای شهری امن در یک محله برای کودکان در ایران، ارائه شده است.

واژه‌های کلیدی

کودک، فضاهای شهری، امنیت، دستورالعمل طراحی

*استادیار گروه شهرسازی، دانشکده هنر، معماری و شهرسازی، واحد کرمان، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمان، ایران. (مسئول مکاتبات)

Email: mamaknassiri@yahoo.com

مقدمه

از نظر قوانین حقوق بشر، باهدف رشد سالم کودک و ایجاد محیط‌های مناسب برای کودکان، باید از آنها در برابر سوءاستفاده‌ها، شکنجه‌ها و کشمکش‌های نظامی و غیرنظامی، حمایت شود. از این رو، باید در تأمین آینده‌ی آنان که شامل حق زندگی، آموزش و تحصیل، حمایت از طرف دولت، خدمات بهداشتی-درمانی و امنیت اجتماعی است، همت گماشته شود (Sharp & Cowie, 1998).

کودکان به‌عنوان بخش مهمی از جامعه مطرح می‌باشند، آنها بزرگ‌ترین سرمایه آینده کشورمان هستند، کودکان امروز مردان و زنان فردای جامعه و آینده‌سازان ایرانمان هستند، برای داشتن فردایی بهتر امروز بایستی به نیازهای این قشر توجه کرد و آنها را در محیط بهتری پرورش داد، هر چه محیط شهری دارای امنیت بیشتر باشد و صمیمانه‌تر پذیرای کودکان باشد، آنها خود را بیشتر متعلق به جامعه و محیط می‌دانند، همین فضاها اگر بیگانه و تحدیدکننده روحیات وی باشند، او را گریزان از شهر و جامعه خواهند ساخت، چراکه هر فرد محصول تکامل محیط و تربیت جامعه خود است.

کودکان تحت تعلیم و تربیت جامعه همان خواهند شد که جامعه سعی در پرورش آنها دارد، هر فرد محصول تکامل طبیعت و تربیت جامعه خود است، امروزه شهر از پذیرفتن کودک سر باز می‌زند و او را نمی‌شناسد و برایش جایگاهی را تعریف نمی‌کند، کودکان نیز جایگاه خود را در شهر و جامعه گم کرده‌اند و با محیط اطرافشان بیگانه هستند. در این مقاله سعی شده تا به بررسی و تحلیل نمونه‌های موفق فضاهای طراحی‌شده امن برای کودکان در جهان پرداخته شود. و در زمینه اصول طراحی فضاهای شهری امن، برای کودکان، به یکسری دستورالعمل‌های طراحی فضای شهری برای ایران ارائه شود.

روش پژوهش

در این پژوهش از روش توصیفی-تحلیلی استفاده شده و از آنجایی که فضاهای شهری انتخاب‌شده توسط متخصصان شهرساز طراحی شده‌اند، طراحی این فضاها دارای اهداف مشترکی است و به این ترتیب ایده‌های طراحی در بسیاری از مواقع مشابه هم می‌باشند.

معرفی موضوع

آنچه در این بحث مشهود است، روند رو به رشد جمعیت، به همراه افزایش مهاجرت مردم به سمت شهرهای بزرگ سبب شده که در نتیجه وجود محدودیت‌های طبیعی و ساختاری، تراکم و فشردگی در نواحی شهری افزایش چشمگیری داشته باشد، یکی از نتایج این جریان، معضلات فرهنگی و اجتماعی بوده که تشدیدکننده مشکلاتی چون

نامنی و افزایش جرم و جنایت در بسیاری از فضاهای شهری است، در جوامع سنتی آداب و سنت‌های اجتماعی، جایگاه بسیار خاصی داشته و یکی از عوامل بازدارنده‌ی وقوع جرم، خود نزدیکی ساکنان و آشنا بودن شهروندان باهم بوده است، با توسعه جوامع شهری و صنعتی شدن شهرها مرزهای اجتماعی به تدریج ارزش خود را از دست داده‌اند، علاوه بر پیش‌زمینه‌های اجتماعی و رفتاری، عامل‌های دیگری که مؤثر بر تشدید رفتارهای مجرمانه می‌باشد، ویژگی‌های مکانی شهری از جمله، اندازه، نرخ رشد و ساختار فضایی شهری، همچنین سلسله‌مراتب، کیفیت فضایی امکانات شهری، کیفیت مسکن، الگوهای کاربری زمین، شرایط فضایی و کالبدی شهری، نیز می‌باشند. از این رو دانش شهرسازی، به‌خصوص، طراحی شهری به‌عنوان اساسی‌ترین بخش مرتبط با شهر، بالأخص از بُعد کالبدی آن می‌تواند نقش بازدارنده در پیدایش رفتارهای مجرمانه در شهر داشته باشد.

با توجه به در نظر گرفتن موارد بالا در تمام نکات ذکر شده می‌توان اشاره کرد، زمانی جرمی در فضای شهری رخ می‌دهد که شرایط برای انجام جرم و مجرم مناسب باشد، بدون شک مجرمین هنگام جرم نمی‌خواهند دیده شوند، در ضمن مجرمین فضایی را برای جرم انتخاب می‌کنند که امکان وجود افراد ضعیف‌تری که قادر به دفاع از خود نباشند بیشتر باشد و عموماً فضاهایی از شهر را انتخاب می‌کنند که دور از نگاه ناظران و کنترل‌کنندگان امنیتی باشد، حال این سؤال پیش می‌آید، کدام فضاها در شهر برای ارتکاب جرم مناسب‌تر، یا به عبارت دیگر فضاهای بدون دفاع هستند و ویژگی آنها چیست؟ در این بخش به‌صورت خلاصه بعضی از این موارد ذکر شده است.

۱) فضاهای خلوت در شهر و عدم حضور مستمر شهروندان در فضاهای شهر، ساختمانها و زمین‌های مخروبه، خانه‌های متروکه در محله‌ها و کوچه‌ها و فضای زیر پل‌ها، همه‌ی این فضاها به‌عنوان فضاهای بدون دفاع مطرح هستند.

۲) فضاهایی که در نقاط کور قرار گرفته‌اند و ناظران به‌راحتی نمی‌توانند بر آن مکان اشراف داشته باشند، برای مثال فضاهای شهری که پشت یک مانع طبیعی یا مصنوعی قرار گرفته باشند، مانع طبیعی می‌تواند توده درختان و یا یک ردیف درخت باشد و مانع مصنوعی می‌تواند عدم قرارگیری صحیح مبلمان شهری در فضاهای شهر باشد، قرارگیری نامناسب آب‌نماها، مجسمه‌ها، کیوسک‌های شهری و تابلوهای تبلیغاتی و اطلاع‌رسانی.

۳) عدم تأمین روشنایی کافی برای فضاهای شهری، برای مثال، نور کم در فضاهای بازی کودکان در محله‌ها و یا پارک‌ها و حتی در بسیاری مواقع فاصله زیاد بین چراغ‌ها در کوچه‌ها و معابر شهری.

۴) عدم تعمیر و رسیدگی به فضاهای و مبلمان شهری، برای همه

اتفاق افتاده که شاهد فضاهای تاریک به دلیل عدم رسیدگی و تعمیر وسایل روشنایی در شهر باشند، همین‌طور شاهد صندلی‌ها، نیمکت‌ها، تابلوهای راهنمایی و اطلاع‌رسان فرسوده و یا تخریب‌شده توسط افراد مجرم در سطح شهر باشیم، این مسائل باعث افت کیفیت فیزیکی و اجتماعی محیط خواهد شد.

(۵) عدم رسیدگی و پاک‌سازی فضاهای شهری، فضاهای شهری که به علت عدم رسیدگی و نظارت صحیح به‌مرور زمان کاربرهای خود را از دست می‌دهند و به فضاهایی برای استفاده‌کنندگان خاص تبدیل می‌شوند برای مثال: مکانهایی که تبدیل به زباله‌دانی و یا محل جمع‌آوری نخاله‌های ساختمانی و مبلمان تخریب‌شده هستند و حتی فضاهای سبزی که به علت عدم رسیدگی تبدیل به مناظر ناهنجار شهری شده‌اند، همگی دعوت‌کننده مجرمین شهری می‌باشند.

(۶) عدم خوانایی فضاها، برای همه‌ی ما اتفاق افتاده که در فضایی از شهر گم‌شده باشیم و یا به علت جهت‌یابی غلط از راه اصلی به بیراهه رسیده باشیم، عدم تسلط بر محیط از مهم‌ترین مشکلات این فضاهاست، عموماً در این فضاها نمی‌توان حدس زد که راه‌ها به کجا می‌رسند و یا امتداد فضاها به دلیل پیچ‌وخم بسیار قابل تشخیص نیست و نمی‌توان تصوّر صحیحی از مقصد داشت این فضاها کمینگاه‌های مناسبی برای مجرمین و انجام جرمشان خواهند بود.

(۷) عدم جانمایی صحیح کاربری‌ها، برای مثال جانمایی ایستگاه‌های اتوبوس و محل حرکت عابر پیاده بخصوص کودکان در فضاهای خلوت و دور از دید عموم در محله‌ها و معابر که باعث شده نظارت بر این مکانها کمتر شود و مخفیگاهی برای مجرمین و انجام جرم باشد یا کاربری‌هایی که استفاده‌کنندگان آنها کم باشند، برای مثال اجتماع چند انبار در کنار هم در شهر باعث می‌شود تا در بسیار مواقع فضاهای اطراف این مکانها خلوت و مناسب برای مجرمین باشد.

(۸) کمبود و عدم قرارگیری صحیح پُست‌های نگهداری در فضاهایی که نیاز به نظارت و کنترل دارند، فضاهای جرم خیز عموماً فضاهایی هستند که فاقد ناظر کافی بالأخص نگهبان هستند، این فضاها محیط را برای جرم مناسب‌تر می‌کنند.

(۹) عدم استفاده از فناوری کنترل و نظارت در شهر، با پیشرفت فناوری در بسیاری از شهرهای جهان استفاده از دوربین‌های مداربسته و سامانه‌های جی.پی.ایس و کنترل فضاهای شهری مشاهده می‌شود، هنگامی که مجرم در شهر متوجه این نکته باشد که فضاهای شهری مجهز به سامانه‌های کنترل با دوربین‌های مداربسته هستند، بیشتر مراقب رفتار خود خواهد بود و سعی خواهد کرد تا در این فضاها مرتکب جرم نشوند، اما فضاهایی که فاقد این امکانات هستند جمع‌کننده و دعوت‌کننده مجرمین بیشتری هستند.

(۱۰) عدم کنترل دسترسی‌ها در شهر، عدم استفاده از حفاظ، نرده و لبه‌های مهارکننده و بازدارنده، همچنین عدم استفاده از موانع مسدودکننده و هشداردهنده در فضاهای شهری، خود باعث افزایش جرائم شهری می‌شود.

(۱۱) عدم کنترل ورودی و خروجی در فضاهای شهری، برای مثال عدم کنترل ورودی و خروجی‌های محله‌ها، فضاهای بازی کودکان، مکانهای نیمه‌عمومی و خلوت خود همه باعث افزایش جرم بیشتر خواهد بود.

(۱۲) عدم استفاده از کاربری‌های مختلط و کاربران متنوع از فضاها، هر چه کاربری‌ها متنوع و کاربرها از گروه‌های سنی مختلف باشند، امنیت فضایی بیشتر خواهد بود، مجرم دوست ندارد در هنگام جرم ناظری داشته باشد و این خود گویای اهمیت این مطلب است.

(۱۳) عدم جانمایی صحیح کاربری‌ها در کنار هم برای مثال فضاهای آموزشی کودکان جنب زمین‌های متروکه و یا فضاهای بی‌استفاده و مخروبه، یا جنب مکانهایی برای گرد هم آمدن افراد جوان بیکار محله باشند، این فضاها امکان بررسی انتخاب کودکان ضعیف‌تر و چگونگی انجام جرم را به مجرمین بیشتر می‌دهند، در ضمن به یاد داشته باشیم کودکان هر چه کم سن و سال‌تر باشند در مقابل مجرمین ضعیف‌تر و بی‌دفاع‌تر خواهند بود.

(۱۴) عدم جداسازی فضاهای بازی، آموزشی و فضاهای تجمع کودکان در شهر از محل‌های پرتراffیک و راه‌های سواره، برای مثال در بسیاری از موارد شاهد محل قرارگیری، درب ورودی مدارس و یا محل بازی کودکان بدون هیچ‌گونه فیلتر فضایی به خیابانها و یا تقاطع‌های پرتردد هستیم.

(۱۵) عدم توجه به طراحی فضاها و شریانهای ترافیکی در سطح شهر برای مثال، عدم استفاده از موانع کنترل‌کننده سرعت و تخلقات رانندگان متخلف در سطح شهر که می‌توانند مشکل امنیت جانی را برای کودکانمان ایجاد کنند. به‌عنوان نمونه، عدم استفاده از سرعت‌گیر و مبلمان کنترل‌کننده سرعت رانندگان متخلف در سطح شهر.

(۱۶) عدم استفاده از علائم و تابلوهای هشداردهنده به مجرمین در سطح شهر.

پیشینه پژوهش

بررسی دیدگاه‌ها و نظریه اندیشمندان شهرساز

برای اینکه بتوان به یکسری دستورات عمل‌های طراحی فضای شهری امن برای کودکان رسید بهتر است به بررسی نظریه‌های اندیشمندان مسائل شهری در مورد امنیت و عوامل ایجادکننده امنیت در فضاهای شهری پرداخته شود، بحث امنیت در فضاهای شهری و توجه به نکات طراحی فضای امن به‌صورت جدی بیش از نیم‌قرن است که مطرح‌شده،

رای جفری^۷ در کتاب «جلوگیری از جرائم شهری با استفاده از طراحی محیطی»^۸ و اسکار نیومن^۹ در «کتاب فضاهای قابل دفاع»^{۱۰} به عوامل زیر اشاره می‌کنند:

الف- کاهش امکان طبیعی جرم خیزی مناطق شهری؛
ب- شهروندان باید ببینند و دیده شوند، «نظارت طبیعی»؛
ج- شفافیت و در معرض دید قرار گرفتن فضاهای عمومی؛
د- اشتیاق مردم به گزارش و برخورد با تخلفات و جرائم (Jeffery, 1971; Newman, 1972; Jeffery, 1990; Newman, 1996).

جیمز ویلسون و جرج کلینگ^{۱۱} (۱۹۸۲) در مقاله‌ای تحت عنوان «پنجره‌های شکسته، پلیس و امنیت محله»^{۱۲}، تئوری پنجره‌های شکسته را ارائه می‌دهند. به عقیده‌ی آنها، این پنجره‌های شکسته هستند که فرصت را برای ارتکاب جرم و جنایت افزایش می‌دهند، همچنین میزان اختلال شهری و خرابکاری، بسته به نظارت و نگهداری محیط‌های شهری، می‌تواند باعث تشدید و یا کاهش جرم شود. عوامل عنوان شده توسط آنها به شرح زیر می‌باشد:

الف- کاهش قابلیت‌های طبیعی جرم‌خیزی مناطق شهری؛
ب- اشاره به نابسامانی‌های طراحی محیط مصنوع؛
ج- اشاره و تأکید بر ناکارآمدی قوانین و استانداردهای طراحی شهری و معماری؛
د- نقش موانع طبیعی و بازدارنده‌های موقت در کاهش فرصت دهی

برای تجاوزها و جرائم شهری (Wilson & Kelling, 1982). تیم کرو^{۱۳} (۲۰۰۰)، مسئول برنامه‌های آموزشی جهانی جلوگیری از جرائم از طریق طراحی محیطی (CPTED)، در دهه ۱۹۹۰ و ۲۰۰۰، عوامل زیر را بیان می‌کند:

الف- کنترل دسترسی‌ها؛
ب- تقویت قلمروهای طبیعی؛
ج- تعمیر و نگهداری؛
د- نظارت طبیعی؛
ح- حمایت از فعالیت‌های اجتماعی (Crowe, 2000).

دو محقق کانادایی، وکرل و وایتزمن^{۱۴} (۱۹۹۵) رویکرد شهرهای امن را با تأکید بر سه عامل زیر بیان می‌کنند:
الف- ایجاد آگاهی هر چه بیشتر از محیط؛
ب- قابلیت مشاهده فضاهای شهری توسط دپگران؛
ج- دسترسی سهل به کمک در صورت نیاز (Wekerle & Whitzman, 1995).

نکاتی را که نظریه‌پردازان در این زمینه برشمرده‌اند به صورت خلاصه در زیر می‌بینید.

پال اکبلوم^{۱۵} (۲۰۰۰)، در سخنرانی معروف خود تحت عنوان «جرم کمتر، با کمک طراحی» در انجمن سلطنتی هنر، به نمونه‌هایی تاریخی از طراحی هوشمند بسیاری که منجر به پیشگیری و جلوگیری از وقوع جرم گشته است، اشاره می‌کند. این نمونه‌ها از ساخت قلعه و آرگ و بارو گرفته تا نحوه‌ی طراحی سگه و تمبر را در بردارد (Ekblom, 2000).

به‌زعم جان ون دایک^{۱۶} (۲۰۱۲) و گراهام فرل^{۱۷} (۲۰۱۳) میزان جرم و جنایت به‌طور چشمگیری، طی سال‌های ۱۹۶۰ تا ۱۹۹۰ افزایش پیدا کرد و تمامی کشورهای جهان، کم‌وبیش از تأثیرات زیان‌بار آن بر خود، متضرر گشتند. در این میان، «یکپارچه‌سازی عناصر و سازوکارهای امنیتی از طریق طراحی»، اعتبار بسیاری برای خود کسب نمود (Farell, 2013; Van Dijk et al., 2012).

پیز^{۱۸} (۲۰۰۱) معتقد است که طراحان، به‌گونه‌ای آموزش دیده‌اند تا بتوانند پیش‌بینی خیلی مسائل را انجام دهند: نیازها و خواست‌های کاربران، اثرات زیست‌محیطی، ارگونومی و از این دست. این، طراحان هستند که بهتر از هر کسی می‌توانند به پیش‌بینی عواقب و پیامدهای کالاها و خدمات طراحی، از حیث جرم‌خیزی بپردازند. این، طراحان هستند که می‌توانند با بهره‌گیری از فناوری‌های نوین و به‌روز، دست‌بالا را در برابر جرم و جنایت کسب کنند (Pease, 2001, 27).

جین جیکیز^{۱۹} (۱۹۶۱)، شاید در دهه ۱۹۶۰ برای اولین بار به‌صورت جدی در کتاب «مرگ و زندگی شهرهای آمریکایی»^{۲۰} چهار عامل اصلی را برای طراحی فضاهای شهری امن بیان می‌کند که این عوامل در اینجا آورده شده‌اند:

الف- نیاز به خیابانهای امن در شهر؛
ب- جداسازی و تشخیص مکانهای عمومی و خصوصی؛
ج- ایجاد تنوع در کاربری و اختلاط آنها در سطح شهر؛
د- استفاده مؤثر و بازدارنده از حضور عابران پیاده در مناطق شهری برای کاهش احتمال وقوع جرائم (Jacobs, 1961).

وی در پژوهشی دیگر، معتقد است که آزادی کودکان به‌منظور کشف و بازدید و ارضاء حس کنجکاوی در مورد فضای شهری، به‌صورت انفرادی یا جمعی تا اندازه‌ی قابل توجهی به امن بودن خیابان و اماکن عمومی بستگی دارد. خیابانهای نامأنوس و مورد محاصره قرار گرفته توسط رفت‌وآمد سواره، از دسترسی کودکان به دنیا جلوگیری می‌کند (Jacobs, 2000, Chap. 2).

شهری را در اولویت قرار داده و نیازها و احتیاجات وی از فضا را کاملاً برآورده می‌سازد (Rouse, 1991).

بررسی مواردی از تجارب جهانی در زمینه طراحی فضای شهری امن عدم حضور مستمر شهروندان در فضاهای شهری و وجود فضاهای خلوت در شهر و ساختمانها و زمین‌های مخروبه، خانه‌های متروکه در محله‌ها و کوچه‌ها و فضای زیر پل‌ها، همه‌ی این فضاها به‌عنوان فضاهای بدون دفاع شناخته می‌شوند. فضاهایی که در نقاط کور قرار گرفته‌اند و ناظران به‌راحتی قادر نیستند که بر آن محل کنترل و اشراف داشته باشند، مثلاً، فضاهای شهری که پشت یک مانع طبیعی یا مصنوعی قرار گرفته باشند، مانع طبیعی می‌تواند توده درختان و یا یک ردیف درخت باشد و مانع مصنوعی می‌تواند عدم قرارگیری صحیح میلمان شهری در فضاهای شهر باشد.

از این رو، «اسکار نیومن» برای ایجاد کنترل و نظارت طبیعی بر یک فضای شهری، راهکارهای ارائه‌شده در شکل ۱ را پیشنهاد می‌نماید. وجود روشنایی و نورپردازی کافی در فضا برای ایجاد دید کافی و همچنین، حذف موانع دید از قبیل شاخ و برگ درختان، از جمله این راهکارها می‌باشد که در شکل ۱ نیز قابل مشاهده می‌باشد (Newman, 1996; Newman, 1972).

بخش روابط عمومی پلیس شهر سیمکوئه جنوبی، ایالت اونتاریو، کشور کانادا، در سایت اینترنتی خود، به برنامه‌ی جامعی تحت عنوان «نظارت محله‌ای»^{۱۸} اشاره کرده است که به‌منظور مشارکت اهالی محله در راستای کاهش وقوع جرم و جنایت و باهدف بالا بردن احساس

سیمونه تولوملو^{۱۵} (۲۰۱۷)، در خصوص رابطه‌ی ترس و فضا، به بررسی نمونه‌های جنوب اروپا پرداخته و مثلث معروف خود را در کتابش معرفی می‌کند که رئوس این مثلث، شامل ۳ مورد زیر می‌باشد:

الف- فضاهایی شهری معاصر؛

ب- احساس ترس از فضاهای شهری؛

ج- مباحث پیرامون ترس (Tulumello, 2017, 23).

دیوی و ووتان^{۱۶} (۲۰۱۷) با رویکردی انسان‌محور، به توضیح و تفسیر مقوله‌ی پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی می‌پردازند و از این رو به جنبه‌های مثبت و منفی طراحی شهری و تأثیری که می‌تواند بر وقوع جرم داشته باشد، توجه ویژه‌ای دارند. آنها کاهش فرصت‌های ارتکاب جرم در سطح جهانی، نظیر امنیت ملی و جلوگیری از وقوع حملات تروریستی را نیز مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهند و بیان می‌دارند که از طریق طراحی محیطی، می‌توان این مهم را بهبود بخشید (Davey & Wootton, 2017, 129). آنها نیز، با اشاره به مثلث جرم، سه رأس این مثلث را «قربانی»، «مجرم با انگیزه» و «فقدان محافظی کارآمد» معرفی می‌کنند (Davey & Wootton, 2017, 164). روز^{۱۷} (۱۹۹۱) هم با چنین رویکردی انسان‌محوری تأکید خود، بر به‌کارگیری عوامل انسانی، در سیستم طراحی را برجسته می‌کند. هدف وی، بهبود و ارتقاء توانایی‌های انسان، غلبه بر محدودیت‌های او و افزایش و برانگیختن پذیرش کاربر می‌باشد. درواقع، باوجود اینکه طراح، توجه خود را معطوف جلوگیری از ارتکاب جرم مجرم، از طریق طراحی کرده است، اما همواره، کاربر فضای

شکل ۱. دو راهکار برای ایجاد نظارت طبیعی بر فضای شهری (مأخذ: Newman, 1972; Newman, 1996)

شکل ۲. نصب تابلوهای اخطار به مجرمین در محله‌ها به منظور هشدار برای نظارت بر تخلفاتشان (مأخذ: Public Relations Office of South Simcoe Police Service, n.d)

شکل ۳. ایجاد آرامش روحی در فضاهای شهری با قرار دادن مجسمه‌ی افراد مهم با ژست‌های صمیمی که بتوان در کنار آنها نشست (مأخذ تصویر سمت راست: Department of Parks and Recreation and the Central Park Conservancy of NYC Municipality, n.d)

آثار او همچون جوجه اردک زشت، دخترک کبریت فروش و زندگی من، زبازد خاص و عام است. این مجسمه در پارک مرکزی نیویورک جانمایی گردیده که در وبسایت اینترنتی خود این پارک هم نیز توضیحاتی در خصوص آن داده شده است و قابل مشاهده نیز می‌باشد. این مجسمه‌ی مشهور طبق ادعای این سایت از بزرگ‌ترین جاذبه‌ها برای کودکان به منظور نشستن و یادگیری است (Department of Parks and Recreation and the Central Park Conservancy of NYC Municipality, n.d).

در شکل ۴ نمونه‌هایی از مبلمان شهری آورده شده است که با طراحی

امنیت در محله، پدید آمده است (Public Relations Office of South Simcoe Police Service, n.d). نمونه تابلوهای اخطار به مجرمین در محله‌ها که به‌منظور هشدار برای نظارت بر تخلفات و همچنین، بالا بردن حس امنیت در محله، در شکل ۲ قابل مشاهده می‌باشد. نام دیگر این برنامه «به خاطر خیابان‌هایمان»^{۱۹} می‌باشد. در شکل ۳ مجسمه افراد مشهور قرار داده شده است تا ضمن ایجاد آرامش روحی در فضای شهری، آشنایی با این مشاهیر نیز صورت بگیرد. در این شکل، در تصویر سمت راست، مجسمه برنزی هانس کریستین آندرسن^{۲۰}، نویسنده‌ی مشهور اهل دانمارک قرار دارد که

ماکت محله، بر روی عناصر شهر، مانند اتومبیل و یا در مرکز محله، به منظور راحت کردن مسیریابی مجدد، در صورت گم شدن کودکان (و حتی بزرگسالان)، جانمایی می‌گردد. در شکل ۶ نیز علائمی که برای راهنمایی کودک می‌تواند مورد استفاده قرار بگیرد، نشان داده شده است. این روش با بهره‌گیری از علائم و نوشته‌های کوتاه، سراسر و واضح بر روی سطح زمین و یا دیوارهای مشخص، به منظور راهنمایی برای کودکان و همچنین بزرگسالان مورد استفاده قرار می‌گیرد.

منحصربه‌فرد خود، ضمن ایجاد زیبایی و راحتی در محیط و فراهم آوردن تسهیلات پارک و فضای سبز در یک فضای شهری، مانع از آن می‌گردد تا افراد بیکار یا متخلف از آنها به‌عنوان جای خواب استفاده کنند و درواقع ناامنی را در فضا به وجود بیاورند. عدم خوانایی فضاها، برای همگان رخ می‌دهد، این‌که شخصی در فضایی از شهر گم شود و یا به علت جهت‌یابی غلط از راه اصلی به بیراهه رسیده باشد، مصداق عدم خوانایی فضا است که از مهم‌ترین مشکلات این فضاها عدم تسلط بر محیط است. به همین منظور، آن‌چنان‌که در شکل ۵، قابل مشاهده است، نقشه‌ی فضای محله و یا

شکل ۴. طراحی مبلمان می‌تواند به‌گونه‌ای باشد که اشخاص بیکار و متخلفین نتوانند روی آنها دراز بکشند و بخوابند

شکل ۵. ارائه‌ی ماکت محله و نقشه‌ی فضاهای محله بر روی اتومبیل تا کودک در صورت گم کردن راه خود به راحتی دوباره مقصدش را جهت‌یابی کند

شکل ۶. راهنمایی کردن کودکان با استفاده از نوشته بر روی زمین در مواقع موردنیاز

نتیجه‌گیری و ارائه راهکارها و دستورالعمل‌های طراحی فضای شهری امن با توجه به تجارب جهانی

استفاده از محوطه‌سازی، حفاظ و نرده در طراحی شهر.

کنترل دسترسی‌ها:

با استفاده از این اصل می‌توان میزان دسترسی به مناطقی در شهر که امکان وقوع جرم دارند را برای مجرمان احتمالی کاهش داد. برای فراهم‌سازی دسترسی مناسب و کاهش دادن دسترسی مجرمان به مناطق جرم خیز یا مناطقی که امکان طبیعی وقوع جرم را در خود نهان دارند، می‌توان از نظارت‌های شهروندان و عابران پیاده یا ساکنان از معابر و مسیرهای دسترسی بهره گرفت که با تعریف شفاف ورودی و خروجی ساختمانهای مسکونی در سایت‌های شهری و نوع و چگونگی نورپردازی و نظارت طبیعی بر نحوه دسترسی به سایت ممکن می‌شود. از این اصل برای کاهش امکان دسترسی به مناطق برای جرم خیزی و ارتکاب جرم استفاده می‌شود.

استفاده از موانع مسدودکننده مانند دیوارها، حصارها و نرده‌ها؛

آگاهی بخشی به مردم از مکان ورودی‌ها و خروجی‌ها؛

استفاده از زیرساخت‌های شهری مناسب مانند پوشش کف، جداره‌ها و محوطه‌سازی؛ و

نورپردازی مطلوب و کافی برای ورودی‌ها و فضاهای دسترسی و فضاهای مکث.

تقویت قلمروهای طبیعی:

از طریق انگیزانندگی احساس مالکیت و تملک پذیری شهروندی نسبت به محلات و مناطق مسکونی است که حضور بیگانگان و مزاحمان، برای ساکنان با اهمیت می‌شود. به عبارت ساده‌تر تنها بعد از وجود و القا چنین احساسی در شهروندان و ساکنان شهر است که افراد مزاحم و مجرمان این حق را به خود نمی‌دهند که به حوزه قلمرو فرد دیگری وارد شوند، در زیر به صورت خلاصه راه‌های ایجاد تقویت قلمروهای طبیعی آورده شده است.

به‌کارگیری مستمر فضا به‌وسیله کاربران از طریق راهکارهای طراحی محیط؛

استفاده از تابلوها و علائم و نشانه‌های بصری از طریق هنر ارتباط تصویری؛

افزایش نظارت‌های طبیعی و گسترش حس مالکیت از طریق نهادهای اجتماعی؛

به‌کارگیری استراتژی بازدارندگی به‌وسیله ارگانهای برنامه‌ریزی اجتماعی؛ و

نظارت طبیعی:

نظارت طبیعی به معنای توانمندسازی محیط شهری از طریق در معرض دید قرار گرفتن و آسانی نظارت است که امکان نظارت بر مناطق شهری را به وسیله شهروندان یا ارگانهای انتظامی فراهم می‌کند. بر این اساس این امکان فراهم می‌شود که مناطق شهری در معرض دید عمومی قرار گیرند و از ایجاد مناطق غیرقابل نظارت و به اصطلاح «مناطق کور» جلوگیری به عمل آورده می‌شود. این امر در طراحی فضای سبز مناطق شهری بایستی مورد توجه باشد تا از ایجاد مناطق کور با حائل‌های فضای سبز نظیر بوته‌ها و درختچه‌ها و درختان که امکان نظارت مستقیم را دشوار می‌کند، جلوگیری کرد. رعایت استانداردهای مبلمان شهری مانند چراغ‌های روشنایی و تابلوهای شهری؛ التفات به جایگزینی کاربری‌های شهری از طریق برنامه‌ریزی‌های شهری؛

التفات به نحوه دسترسی به اماکن عمومی مانند پارک‌ها و پارکینگ‌های عمومی؛ قرار دادن کیوسک‌های تلفن و روزنامه‌فروشی یا دکه‌های سیار در مناطق جرم خیز؛ امکان دهی به حضور انسان با تسهیلات خدماتی برای افزایش نظارت عمومی؛ افزایش دید با پوشش‌های گیاهی و محوطه‌سازی کم از طیف منظر شهری؛ و افزایش امکان دید در جهت‌گیری ساختمان و مکان پارکینگ در طراحی شهری.

حمایت از فعالیت‌های اجتماعی:

منظور این است که این امکان فراهم شود تا برخی فعالیت‌های اجتماعی در مناطق شهر ایجاد شود که علاوه بر اشتغال‌زایی و ایجاد تسهیلات رفاهی بتوان میزان نظارت انسانی را بر مناطق افزایش داد. بسیاری از جرائم شهری در مناطقی روی می‌دهد که نظارت عمومی کم است و یا انسان حضور فیزیکی ندارد. در این روش تلاش می‌شود تا نوعی توانمندسازی در فعالیت‌های اجتماعی صورت گیرد و در واقع به مناطق شهری و خاصه مناطقی که امکان جرم خیزی در آنها بیشتر است، فعالیت‌های اجتماعی و حضور افراد افزوده گردد. اصلاح برنامه‌ریزی فضایی از طریق استفاده کارآمد از فضاهای شهری؛ ایجاد تراکم در فعالیت‌های اجتماعی در مناطق جرم خیز؛ قرار دهی فعالیت‌های اقتصادی خاص در مکانهای هم‌جوار نیروهای انتظامی؛

جای‌دهی فعالیت‌های خدماتی در مناطقی که نظارت عمومی کمتری دارد؛ و جایگزینی فضاهای عمومی در مناطق با دید و نظارت کم.

تعمیر و نگهداری:

با تعمیر و نگهداری مناسب از مبلمان شهری و تابلوها و علائم شهری و چراغ‌های روشنایی و محوطه‌سازی می‌توان علاوه بر بهینه‌سازی هزینه‌های شهری، از بالا رفتن ظرفیت مناطق در جرم خیزی کاست تعمیر و نگهداری تجهیزات شهری مانند تابلوها و علائم ارتباطی؛ حفاظت از آسیب رساندن به تجهیزات شهری مانند حفاظدار کردن چراغ‌های معابر؛ و ج- منظرسازی بر اساس معیارهای افزایش‌دهنده دید و نظارت عمومی.

استفاده از تعاملات ایمنی در فضاهای شهری:

الف- استفاده از دوربین‌های مداربسته؛
ب- استفاده از لوازم آتش‌نشانی، آلامر آتش‌نشانی، دودسنج، حوض‌های آب در فضاهایی که کودکان بیشتر در آنها هستند برای خاموش کردن آتش در هنگام وقوع زلزله و یا آتش‌سوزی؛
ج- استفاده از سرعت‌گیر، تجهیزات کنترل ترافیک، آینه محدب، سایر لوازم ایمنی فضاهای شهری؛
- اتصال املاک به یکدیگر و ایجاد ارتباط مناسب بین آنها، امنیت منازل و ساکنان آنها را بالاتر می‌برد در مجموع فضاهای مترکم ساخته‌شده، ریسک جرم را پایین می‌آورد و موجب احساس آرامش و امنیت در شهروندان می‌شود و همچنین وجود تجهیزات و امکانات رفاهی از قبیل تلفن‌های عمومی باعث می‌شود که احساس امکان دسترسی به کمک در افراد تقویت شود.
- مردم بایستی در فضاهای شهری احساس امنیت و ایمنی داشته باشند، وقتی امنیت و ایمنی با کالبد شهر تلفیق می‌شود، یکی از موارد مهم که به‌عنوان یک مشخصه کالبدی اهمیت پیدا می‌کند، مسئله وضعیت نور است و در واقع نور سبب افزایش ایمنی در فضاهای پر رفت‌وآمد می‌شود؛ زیرا فضا را دفاع‌پذیر می‌سازد و امکان انجام اعمال ناشایست و تخلفات را کم‌تر می‌کند.
مهم‌ترین نکته در خصوص نور این است که مجرمان کم‌تر در فضاهای پر نور حضور پیدا می‌کنند و تمایل بیش‌تری به حضور در فضاهای تاریک دارند و دومین نکته که به نور ارتباط دارد، مسئله دید است. زیرا وقتی فضا روشن باشد، آسان‌تر می‌توان محیط اطراف را مشاهده

فضاسازی و ارتقای کیفیت کالبدی مکانهای همگانی در ایجاد ایمنی و امنیت شهروندان نقش بسزایی دارد.

- رسیدگی به وضعیت زمین‌های خالی و اماکن مخروبه نیز در کاهش جرم بسیار مؤثر است. مراقبت‌های نامحسوس از مکانهای رها شده بسیار مهم است و همچنین استفاده از دوربین‌های مدار بسته در اماکنی که مراقبت حضوری افراد در آنها امکان‌پذیر نیست، نیز مؤثر است.

- در حال حاضر در خیابانها اولویت تردد وسایل نقلیه و عابران پیاده مشخص نیست، در طراحی شهری باید معلوم شود که به‌طور مثال تردد ماشین‌ها در خیابانهای مسکونی ممنوع یا اولویت تردد با کودکان است، در ضمن راه دوچرخه‌سواری نیز باید مشخص شود.

- با مشخص کردن حدود فضاهای مورد استفاده و تکلیف تردد خودروها، می‌توان بسیاری از محلات را با گذاشتن موانع برای کودکان به محلی امن تبدیل کرد که البته این کار را می‌توان با هماهنگی شهرداری و نهادهای طراحی شهری و همچنین ساکنین محله که با محیط محله خود آشنایی دارند انجام داد.

- طراحی و آماده‌سازی کوچه‌ها و مسیرهای پیاده و دوچرخه تا مدرسه برای کودکان.

- استفاده از تابلوهای اطلاع‌رسانی و ماکت محله و فضاهای شهری در کمک کردن به راه‌یابی در فضاهای شهری برای کودکان.

- استفاده از تابلوهای اخطاردهنده و هشداردهنده برای مجرمین در فضاهای شهری.

پی‌نوشت

1. Paul Ekblom
2. Jan Van Dijk
3. Graham Farell
4. Pease
5. Jane Jacobs
6. The Death and Life of Great American Cities
7. Ray Jeffery
8. Crime Prevention Through Environmental Design
9. Oscar Newman
10. Defensible Space
11. James Wilson & George Kelling
12. Broken Windows: The Police and Neighborhood Safety

کرد و وقتی که افراد حس کنند دیده می‌شوند، کم‌تر مرتکب خطا می‌شوند.

درواقع یکی از مهم‌ترین ابزارهای کنترل امنیت فضاهای عمومی، مسئله نورپردازی است. زیرا بخش عمده ترس و ناامنی، به تاریکی هوا و نبود نور کافی در شب مربوط می‌شود و برای این که شهروندان احساس امنیت بیش‌تری پیدا کنند، باید بتوانند محیط اطراف خود را تجزیه و تحلیل کنند؛ بنابراین اگر میزان روشنایی استاندارد باشد، در افزایش امنیت شبانه و حفظ نظارت بر فضاها تأثیر بسزایی دارد.

- در قواعد و مقررات ساختمانی متداول است واحدهای ساختمانی مشرف به پارک نباید پنجره داشته باشند، اما تحقیقات نشان می‌دهد که وجود پنجره روبه‌روی پارک‌ها می‌تواند یک نوع ایمنی برای افرادی که در پارک حضور دارند، ایجاد کند؛ زیرا میزان دیده شدن بیش‌تر می‌شود

- کف‌سازی سطح خیابان نیز از اهمیت بالایی برخوردار است، ادامه داد: استفاده از مصالح و شیب مناسب از الزامات ایمنی و امنیت محسوب می‌شوند و درواقع وجود رمپ «شیب‌راه» در سطح خیابانها از یک‌طرف ایمنی عابران پیاده را تسهیل می‌کند و از طرف دیگر برای نیروهای تأمین ایمنی و امنیت، به‌عنوان یک عامل کمک‌رسان محسوب می‌شود و توان نیروهای امنیتی برای کمک به افراد را افزایش می‌دهد.

- با اشاره به اهمیت نوع و نحوه چیدمان مبلمان شهری در فضاهای عمومی کیفیت محصولات و مبلمان شهری و نحوه قرار گرفتن آنها از اهمیت زیادی برخوردار است؛ به این معنا که مبلمان شهری باید از کیفیت مناسبی برخوردار باشد. زیرا کیفیت بالای این وسایل ماندگاری و قابلیت استفاده از آنها را بالا می‌برد و همچنین چیدمان نامناسب می‌تواند میزان ایمنی را کاهش دهد. به‌عنوان مثال کیوسک تلفن یا سطل زباله‌ای که مسیر افراد را سد می‌کند، به‌نوعی امنیت اجتماعی افراد را کاهش می‌دهد و از طرفی نحوه قرارگیری و کیفیت خوب مبلمان شهری میزان امنیت شهروندان را بیش‌تر می‌کند.

- فضاهای سبز علاوه بر این که باعث طراوت و شادابی محیط می‌شوند، از موارد کمک‌کننده به ایمنی و امنیت در پارک‌ها و فضاهای سبز، محسوب می‌شوند زیرا ارتفاع نامناسب پوشش گیاهی، برای افراد، فضای بی‌دفاعی را ایجاد می‌کند و همچنین این امر در دید فرد و فضای تحت کنترل او مؤثر است

- طراحان شهری باید با فراهم آوردن فضای شهری مناسب، شهروندان را در کنار یکدیگر جمع کنند، زیرا ایجاد فضای دوستانه از بروز جرم پیش‌گیری می‌کند.

8. Jeffery, C. R. (1971). *Crime Prevention Through Environmental Design*. Beverly Hills, CA: Sage Publications.

9. Jeffery, C. R. (1977). *Crime Prevention Through Environmental Design* (2nd ed.). Beverly Hills, CA: Sage Publications.

10. Jeffery, C. R. (1990). *Criminology: An Interdisciplinary Approach*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

11. Newman, O. (1972). *Defensible Space: Crime Prevention Through Urban Design*. New York: Macmillan. ISBN 0-02-000750-7.

12. Newman, O. (1996). *Creating Defensible Space*. Institute for Community Design Analysis, Office of Planning and Development Research (PDR), US Department of Housing and Urban Development (HUD), Washington, DC.

13. Pease, K. (2001). *Cracking Crime through Design*. London: Design Council.

14. Public Relations Office of South Simcoe Police Service. (n.d.). *Crime Prevention: For Your street*. Retrieved December 14, 2017, from

<https://southsimcoepolice.on.ca/community-safety/crime-prevention/for-your-street/>.

15. Rouse, W. B. (1991). *Design for Success: A Human-Centered Approach to Designing Successful Products and Systems*. New York: John Wiley and Sons.

16. Sharp, S. & Cowie, H. (1998). *Counselling and Supporting Children in Distress*. Sage Publications, London, Thousand oaks, New Delhi.

17. Tulumello, S. (2017). *Fear, Space and Urban Planning: A Critical Perspective from Southern Europe*. Springer, Lisbon.

18. Van Dijk, J. Tseloni, A. & Farrel, G. (2012). Introduction in Jan Van Dijk, Andromachi Tseloni and Graham Farell (eds.) *The International Crime Drop: New Directions in Research* (Vol. 1, Pp. 1-8). Houndsmill,

13. Tim Crowe

14. Wekerle & Whitzman

15. Simone Tulumello

16. Davey & Wootton

17. Rouse

18. Neighborhood Watch

19. For Your street

20. Hans Christian Andersen

21. Central Park

فهرست مراجع

1. Crowe, T. (2000). *Crime Prevention Through Environmental Design*. 2nd edition. Boston: Butterworth - Heinman. ISBN 0-7506-7198-X.

2. Davey, C. L. & Wootton, A. B. (2017). *Design Against Crime: A Human-centered Approach to Designing for Safety and Security*. Routlege, New York.

3. Department of Parks and Recreation and the Central Park Conservancy of NYC Municipality. (n.d.). *Central Park, New York: Attractions*, Hans Christian Andersen. Retrieved March 2, 2018, from

<https://www.centralpark.com/things-to-do/attractions/hans-christian-andersen/>.

4. Ekblom, P. (2000). *Less Crime, By Design*. Presentation at Royal Society of Arts, London, UK, 11th October 2000.

5. Farell, G. (2013). *Five Tests for a Theory of the Crime Drop*. Paper Presented at International Symposium on Environmental Criminology and Crime Analysis (ECCA), Philadelphia, US.

6. Jacobs, J. (1961). *The Death and Life of Great American Cities*. New York: Random House. ISBN 0-679-60047-7.

7. Jacobs, J. (2000). *The Uses of Side Walkers Safety*. In Legates, R. T. & stout, F. (Ed.), *The City Readers* (Vol. 2, Pp. 29-54). Routlege, London.

Basingstoke: Palgrave Macmillan.

19. Wekerle, G. R. & Whitzman, C. (1995). Safe Cities: Guidelines for Planning, Designing and Management.

Van Nostrand Reinhold, Canada.

20- Wilson, J. Q. & Kelling, G. L. (1982). Broken Windows: The Police and Neighborhood Safety. The Atlantic Monthly, Vol. 249, No. 3, Pp 29-38.

Urban Space Design: Creating Safer Places for Children in Iran Applying Worldwide Experiences

*Mamak Nassiri Nasab Rafsanjani**, Ph.D., Assistant Professor, Department of Urbanism, Faculty of Art, Architecture and Urbanism, Kerman Branch, Islamic Azad University, Kerman, Iran.

Amirmohim Mohimi, Ph.D. Candidate, Department of Urbanism, Faculty of Art, Architecture and Urbanism, Kerman Branch, Islamic Azad University, Kerman, Iran.

Abstract

Nowadays, children all around the world constitute approximately 31 percent of the global population, and moreover, in the country of Iran children comprise a population of about 19 million individuals who represent the future human capital of this country, and are as such, an important demographic in this country's society. Therefore, it is a critical matter that children should be considered in the process of urban planning and design. As UNICEF express it, the primary responsibility for ensuring that children's right are realized lies with governments and other stakeholders such as civil society organizations, private sector, academia and media, as well as children themselves. Given that, public and government officials, city managers, top executives and private firms should collaborate with each other to set out a series of normative principles for city planners and urban designers taking consideration of children needs. It is safe to say that children needs consist of many factors such as environmental, social, educational, cultural, healthcare, and more importantly safety needs. Broadly speaking, it is the city, town or community's task to protect children from violence, abuse and exploitation where they can grow up healthy with utmost care. Hence, investigating, determining and identifying the characteristics of a safe and secure environment for children (or even adults) is crucial to this matter. The citizen's security and ways of promoting it have been considered as priority of urban designer, this urban security promotion and improvement, have beneficial aspects on cultural and social traces and relics that related to citizen's behavioral pattern that enhance the residential environment quality through urban crime and violence reduction. As the matter of fact, in the past few decades, there has been a change in understanding of how crime and violence reduction should be achieved. Taking into account the above, several researchers have offered concepts of defensible spaces to planners and designers in order to create and shape a more secure and safer public space which reduces the crime and violence rate.

The attempt has been made to introduce the role of urban fabric and its physical aspects, and makes clear the principles, paradigms and the theoretician strategies approaches. Moreover, examined here are the experiences gained around the world with regards to the design of safe public spaces. Given that, The effort has been made to foster the factors which are affected to the urban spaces safety, the necessity of the safe urban theories relates to this manifest: nowadays, the urban fabric potentials and physical aspect have been not considered in urban crime reduction that enhance the quality of life and urban satisfaction.

This research result shows that the crime commission and violence can be reduced by using practical urban design criteria. The attempt has been made to cultivate the factors which are affected to the urban security. By attention to the positive aspects of the safe and secure urban public spaces, and their influence on children, we shall arrive at certain deductive principles or guidelines for safe public urban spaces in our cities.

Keywords: Children, Urban Spaces, Safety, Design Codes

* Corresponding Author: Email: mamaknassiri@yahoo.com